

Richtlijnen voor het milieu-effectrapport ten behoeve van de landelijke beleidsnota schelpenwinning

INHOUD

1.	Inleiding	2
2.	Probleem- en doelstelling	2
2.1	Probleemstelling en doel	2
2.2	Algemene milieuaspecten	4
2.3	Overzicht eerder genomen relevante besluiten	5
3.	Voorgenomen activiteit en alternatieven	5
3.1	Algemeen	5
3.1.1	Voorziening in behoefte aan schelpen/materiaal	6
3.1.2	Afbakening plangebied en aanwijzing (potentiële) winlocaties	6
3.1.3	Preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen	7
3.2	Alternatieven	7
3.2.1	Nulalternatief	8
3.2.2	Meest milieuvriendelijk alternatief	8
3.2.3	Voorkeursalternatief	8
4.	Bestaande milieutoestand, autonome ontwikkeling en milieugevolgen	9
4.1	Oppervlaktewater	9
4.2	Bodem	10
4.3	Planten en dieren	10
4.4	Morfologie	10
4.5	Archeologie	10
5.	Vergelijking van alternatieven	11
6.	Leemten in informatie	11
7.	Evaluatieprogramma	11
8.	Vorm en presentatie	11
9.	Samenvatting van het MER	12
Bijlagen:		
A.	Commentaar op de reacties op de startnotitie landelijke beleidsnota schelpenwinning.	13
B.	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landelijke beleidsnota schelpenwinning, Commissie MER, 28 mei 1997	

1. Inleiding

Uit prognoses blijkt dat de vraag naar schelpen groeit. De winningsmogelijkheden in ons land zijn echter beperkt i.v.m. de aanwezige voorraden (fossiele) schelpen en de natuurlijke aanwas. Zo is er meer vraag naar winningsmogelijkheden dan qua hoeveelheden in de Waddenzee, zeegaten en aangrenzende strook van de Noordzee op grond van het vigerende beleid is toegestaan. Daarom is besloten tot de opstelling van een landelijke nota schelpenwinning.

De Landelijke Beleidsnota Schelpenwinning gaat over de winning van schelpen uit de zeebodem van het Waddengebied (inclusief de zeegaten), de Noordzee (tot 50 km uit de kust) en de Zeeuwse zoute wateren.

De nota zal onder andere winplaatsen aanwijzen. Omdat het gezamenlijk oppervlak van de potentiële winplaatsen in elkaars nabijheid de 500 hectare – in de Waddenzee 100 ha – te boven zal gaan, moet, op grond van het Besluit milieu-effectrapportage (m.e.r.), ten behoeve van een besluit tot de vaststelling van dit landelijk beleid een milieu-effectrapport (MER) worden opgesteld.

Bij brief van 2 april 1997 is de Commissie voor de milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over het milieu-effectrapport. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant van 4 april 1997.

Op 28 mei 1997 heeft de Commissie voor de m.e.r. advies uitgebracht over de te hanteren richtlijnen voor het MER. Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de adviezen, commentaren en opmerkingen, die zij in afschrift van het bevoegd gezag heeft ontvangen.

Het MER zal als apart herkenbaar hoofdstuk in de beleidsnota worden opgenomen. Daarmee wordt tevens afstemming bevorderd tijdens de vereiste inspraak- en besluitvormingsprocedures.

De adviezen en inspraak hebben geresulteerd in de volgende richtlijnen voor het op te stellen MER (hoofdstuk 2 t/m 9).

2. Probleem- en doelstelling

2.1 Probleemstelling en doel

In de Waddenzee, de zeegaten bij de Waddeneilanden en in een deel van de Zeeuwse zoute wateren worden schelpen gewonnen voor verschillende doeleinden: drainagemateriaal, isolatiemateriaal voor onder vloeren in woningen, verharding van paden, als grondstof voor de fabricage van grit, mengvoeders en schelpkalk etc. Het betreft overwegend bouwgrondstoffen. Daarmee geldt ook voor het beleid t.a.v. schelpenwinning de hoofddoelstelling voor de grondstoffenvoorziening voor de bouw zoals die is opgenomen in het structuurschema Oppervlakedelfstoffen (zie deel 4, Planologische Kernbeslissing, pag. 6, aug. 1996).

Voor dit beleid vigeert, uitgaande van duurzame ontwikkeling, de volgende hoofddoelstelling:

"Het beleid van de rijksoverheid m.b.t. de grondstoffenvoorziening voor de bouw heeft tot doel, om (op een maatschappelijk verantwoorde wijze) te voorzien in de behoefte van particulieren, bedrijven en overheid aan bouwgrondstoffen, door:

- te bevorderen dat grondstoffen zo zuinig mogelijk worden gebruikt;*
- te bevorderen dat op een verantwoorde manier zo veel mogelijk secundaire grondstoffen worden ingezet;*
- te bevorderen dat meer vernieuwbare grondstoffen worden ingezet*
- en te zorgen voor het tijdig winbaar zijn van een voldoende aandeel oppervlaktedelfstoffen uit Nederlandse bodem in de totale bouwgrondstoffenvoorziening."*

Evenals voor de oppervlaktedelfstoffen zand, grind en klei is ook voor de winning van schelpen vergunning nodig op grond van de Ontgrondingenwet. Er zijn geen andere vergunningen nodig. Via voorschriften in de vergunning op grond van de Ontgrondingenwet wordt rekening gehouden met alle bij de winning (ontgroning) betrokken belangen, zoals bijvoorbeeld die voortvloeiende uit de Natuurbeschermingswet.

Bij de schelpenwinning spelen de volgende problemen:

- prognoses geven aan dat de vraag toeneemt (Publicatiereeks Grondstoffen, nr. 1996/06, RWS/DWW) terwijl in het gebied waar traditioneel de meeste schelpen worden gewonnen, de Waddenzee en de zeegaten bij de Waddeneilanden, de beleidsmatig toegestane hoeveelheden te winnen schelpen in de afgelopen periode zijn gelimiteerd.
Daarenboven zijn de voorwaarden (via voorschriften in de ontgrondingsvergunningen) waaronder gewonnen mag worden de afgelopen periode aangescherpt, met name als gevolg van het beleid gericht op behoud en versterking van het Waddengebied en de Oosterschelde als natuurgebied;
- de toegestane te winnen hoeveelheid in het Waddengebied wordt al jarenlang uitgegeven aan (juridisch) één winner, de Vereniging van Nederlandse Schelpenvissers. Bij andere, nieuwe aanvragen is dus een verdelingsprobleem aan de orde;
- tot nu toe ontbreekt een integraal afgestemd beleid voor alle wateren in ons land waar schelpenwinning plaatsvindt c.q. zou kunnen plaatsvinden.

Bovenstaande problemen hebben geleid tot het besluit een landelijke beleidsnota schelpenwinning op te stellen voor de periode tot ca. 2010 (zie ook Memorie van Toelichting begroting V&W 1997).

Doel van deze nota is het bieden van een toetsingskader voor aanvragen voor ontgrondingsvergunningen tot winning van schelpen in die periode. Daarbij is de totale bedrijfsmatige schelpenwinning beoogd. Aangegeven moet worden in welke gebieden tot welke hoeveelheden schelpen per jaar mogen worden gewonnen en welke de belangrijke vergunningvoorschriften zullen zijn.

Uitgaande van een duurzame c.q. zo duurzaam mogelijke grondstoffenvoorziening zal daarbij op evenwichtige wijze rekening moeten worden gehouden met met name de volgende uitgangspunten:

- het beleid gericht op behoud en versterking van de natuurwaarden in de onderscheiden wateren
- het beleid gericht op het toepassen van meer vernieuwbare grondstoffen zoals schelpen en minder primaire niet vernieuwbare oppervlaktedelfstoffen zoals grind, zand en kalksteen
- het beleid gericht op het op een verantwoorde manier zo veel mogelijk inzetten van secundaire grondstoffen

Het is van belang een goed inzicht te hebben in de hoeveelheden schelpen die aanwezig zijn en in de natuurlijke aanwas. In het MER moet worden aangegeven met welke *methoden is gewerkt om de voorraden te berekenen en hoe groot de onzekerheid is in de berekeningen.*

Daarbij moeten in het MER ook de doelen ten aanzien van milieubescherming en -verbetering worden aangegeven. Deze doelen moeten zodanig worden beschreven, dat ze kunnen dienen

- voor de afbakening van te beschrijven alternatieven;
- voor het rangschikken van alternatieven.

Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet aangegeven worden welke ruimte de gestelde doelen laten voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu.

2.2 Algemene milieuaspecten

Kort dient te worden aangegeven welke milieुरandvoorwaarden en uitgangspunten gelden voor de vaststelling van een landelijk beleid inzake schelpenwinning. Hierbij dient te worden verwezen naar de beleidsnota's, (ontwerp-)plannen en wetten, waarin die randvoorwaarden en uitgangspunten zijn of worden vastgelegd.

Hierbij moet worden aangegeven wat de relatie is tussen de verschillende beleidsuitspraken. Ook dient te worden aangegeven, of (in de periode tussen opstelling van de startnotitie en opstelling van het MER) nieuwe beleidsplannen zijn vastgesteld of worden ontwikkeld met consequenties voor het landelijk beleid ten aanzien van schelpenwinning (zie § 2.3).

Aangegeven moet worden wat de speciale status van de Waddenzee, het Zeeuwse Deltagebied en de milieuzone van de Noordzee inhouden en welke consequenties dit heeft voor de te beschouwen alternatieven.

Tevens moet beschreven worden welke maatstaven voor de afweging van alternatieven aan het natuurbeheers- en/of het milieubeleid worden ontleend.

Behalve schelpenwinning zullen ook andere activiteiten invloed hebben op het studiegebied. Het MER dient aan te geven welke activiteiten met belangrijke milieugevolgen in de planperiode in dit gebied zullen plaatsvinden.

2.3 Overzicht eerder genomen relevante besluiten

Om te kunnen bepalen met welk (milieu)beleid rekening moet worden gehouden voor het te nemen besluit dient in het MER aandacht te worden besteed aan tenminste de volgende documenten en beleidsintenties:

- Structuurschema Oppervlaktedelfstoffen (1996).
- Regionaal Ontgrondingenplan Noordzee (RON) (1993)
- Watersysteemplan Noordzee (WSP) (1992)
- PKB-Waddenzee (1994)
- 7e Trilaterale Regeringsconferentie Waddenzee (november 1994, Leeuwarden)
- Kustbalans 1995, Min. V & W.
- Beheersplan Waddenzee (1996-2001)(1996)
- Beleidsplan Westerschelde (1991)
- Beleidsplan Oosterschelde (1994)
- Integraal Beleidsplan Voordelta (1993)
- Aanwijzingen gebieden als Natuurmonument of Staatsnatuurmonument (Nb-wet)

Daarnaast dient in het MER aandacht te worden besteed aan het nog in voorbereiding zijnde Beheersplan voor de Rijkswateren (1997)

3. Voorgenomen activiteit en alternatieven

3.1 Algemeen

De beleidsalternatieven moeten in het MER worden beschreven voor zover deze gevolgen hebben voor het milieu. Bij de beschrijving van en het zoeken naar alternatieven dient naast het aspect hoeveelheid ook te worden ingegaan op:

- de manier waarop in de schelpenbehoefte kan worden voorzien (3.1.1);
- de afbakening van het studiegebied en de methode om binnen het studiegebied (potentiële) winlocaties aan te wijzen. Bij de aanwijzing van (potentiële) winlocaties speelt de keuze om op een beperkt aantal locaties regelmatig schelpen te winnen (cyclische winning, geconcentreerd op enkele plekken) of om vele locaties 'af te grazen' (diffuse winning) (3.1.2);
- de voorwaarden waaronder winning kan of zal worden toegestaan (inclusief preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen) (3.1.3).

Bij elk alternatief moet ook op deze drie aspecten worden ingegaan. Eventueel kunnen per alternatief verschillende varianten worden onderscheiden. In zijn algemeenheid geldt dat alternatieven in een MER volledig worden beschreven (inclusief de milieugevolgen), terwijl bij varianten wordt aangegeven in welke aspecten (en milieugevolgen) ze afwijken van een bepaald alternatief.

Voor zover schelpenwinning in gevoelige gebieden wordt overwogen dient in het MER ook het transport (per schip) naar de wal aan de orde te komen – inclusief de milieugevolgen.

De informatie in het MER dient zo kwantitatief en zo actueel mogelijk te zijn.

3.1.1 Voorziening in behoefte aan schelpen/materiaal

De schelpenwinning bestaat op dit moment voornamelijk uit kokkels en strandschelpen (*Spisula spec.*). Het MER zal moeten aangeven, welke schelpensoorten voorkomen in het studiegebied, in hoeverre bepaalde gebruiksfuncties gebonden zijn aan bepaalde schelpensoorten, en of andere methoden van winning tot een andere soortensamenstelling zullen/kunnen leiden.

Voor zover relevant, dient in het MER een onderscheid te worden gemaakt tussen schone schelpen (die vanuit zandafzettingen worden gewonnen) en kleischelpen.

Als natuurlijke aanwas per soort zal moeten worden beschouwd:

*de bruto productie, **plus** de via erosie vrijkomende hoeveelheid, **minus** de consumptie door eidereenden en andere vogels (die de schelpen vernalen tot niet-winbaar formaat), de natuurlijke afbraak en de permanente begraving in sedimentatielagen.*

Het MER zal zo goed mogelijk basisgegevens moeten verschaffen over de gemiddelde jaarlijkse natuurlijke aanwas van schelpen en over de hoeveelheid fossiele schelpen. Daarbij moet, zo mogelijk, een onderscheid worden gemaakt in soorten. Voor zover voor de komende jaren veranderingen in de jaarlijkse natuurlijke aanwas worden verwacht, moeten deze worden aangegeven (evenals de redenen van die – verwachte – verandering).

Het MER zal ook moeten ingaan op andere mogelijkheden om in de schelpenbehoefte te voorzien.

Ook daarbij zal een onderscheid moeten worden gemaakt in de toepassing van de schelpen.

Kort zal moeten worden ingegaan op mogelijkheden om

- schelpen, die voor andere doeleinden dan voor schelpenwinning uit de waterbodem worden gehaald, te gebruiken. Hierbij gaat het voornamelijk om schelpen die bij de schelpdiervisserij en -kokerij vrijkomen (vooral kokkels) – waarbij voorbehandeling tegen stank gewenst zal zijn – en misschien om schelpen die kunnen worden afgescheiden uit baggerspecie.
Daarbij dient duidelijk te zijn, of het gebruik van zulk schelpenmateriaal (dat anders op en in de waterbodem zou terugkeren en waarvan het gebruik dus ook een onttrekking van materiaal aan het aquatisch ecosysteem betekent) milieu-effecten die met de gebruikelijke wijze van schelpenwinning samenhangen, kunnen voorkomen. Bij deze inventarisatie van mogelijkheden dienen de perspectieven van de schelpdiervisserij te worden betrokken;
- geheel andersoortige materialen in te zetten.

3.1.2 Afbakening plangebied en aanwijzing (potentiële) winlocaties

In de nota zal worden gemotiveerd waarom gekozen is voor het plangebied als vermeld in de startnotitie. In het MER moet worden aangegeven of het om milieuredenen zinvol is om bijvoorbeeld het Eemsestuarium en/of de Westerschelde als aparte deelgebieden te onderscheiden.

In verband met het voornemen om het MER ook aan de basis te laten liggen van afzonderlijke vergunningen dient de beschrijving van het plangebied voldoende gedetailleerd te zijn.

Om inzicht te verschaffen in de mogelijkheden om regelmatig op dezelfde locaties schelpen te winnen (tegenover de mogelijkheden om de schelpenwinning voortdurend te verplaatsen) zal moeten worden aangegeven op welke plaatsen schelpen zich ophopen, en hoe die ophoping werkt.

Ook zal duidelijk moeten worden of welke locaties schelpenvoorkomens met lagere dichtheden liggen en of deze schelpen door natuurlijke oorzaken dan wel door ingrijpen in de toekomst tot winbare dichtheden opeengedreven kunnen worden.

Indien mogelijk zal tevens moeten worden aangegeven, bij welke dichtheden schelpenvoorkomens als economisch winbare grondstoffenbron worden beschouwd.

3.1.3 Preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen

Bij elk alternatief moet worden aangegeven welke preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen worden getroffen.

Een voorbeeld van *preventieve* maatregelen zou de beperking van de vraag door stimulering van alternatieve grondstoffen kunnen zijn.

Voorbeelden van *mitigerende* maatregelen zouden vergunningvoorwaarden kunnen zijn die

- winning in een voor het lokale ecosysteem gevoelige tijd (periode van herstel na winning, of delen van het jaar) uitsluiten;
- bepaalde wintechnieken voorschrijven.

Als de activiteit effecten heeft in één of meerdere gevoelige gebieden zoals aangeduid in het Structuurschema Groene Ruimte, dan geldt het compensatiebeginsel. In dat geval zal het MER moeten beschrijven of de beschouwde alternatieven, ook na het treffen van mitigerende maatregelen, wezenlijke waarden in deze gebieden aantasten, en hoe die aantasting kan worden gecompenseerd.

3.2 Alternatieven

De keuze van de alternatieven moet worden gemotiveerd. In het MER zijn vooral de milieuargumenten voor deze keuze van belang.

Vooralsnog moeten de volgende alternatieven worden uitgewerkt:

1. het nulalternatief;
2. een verschuivingsalternatief, waarbij de gemiddelde jaarlijkse omvang van de (huidige) winning in Nederland (ca. 250.000 m³/jr) wordt gehandhaafd, maar meer winning plaatsvindt in de Noordzeekustzone en minder in het Waddengebied;
3. een uitbreidingsalternatief, waarbij deze jaarlijkse omvang van de schelpenwinningen wordt uitgebreid tot ca 400.000 m³/jr;

4. een alternatief, waarbij het jaarlijks winningsvolume gelijk is aan de gemiddelde jaarlijkse natuurlijke schelpenaanwas.
5. het meest milieuvriendelijke alternatief (art 7.10, lid 3 van de Wm)

Als tijdens de opstelling van het MER blijkt dat er goede argumenten zijn om in plaats van, of in aanvulling op, andere alternatieven uit te werken, dan moeten ook de argumenten hiervoor worden opgenomen in het MER.

Bij de beschrijving van de alternatieven moet niet alleen op de totale omvang van de schelpenwinning en de verdeling van de winning over Zeeuwse wateren, Noordzeekustzone en Waddengebied worden ingegaan. De aspecten die zijn aangegeven in de voorgaande paragrafen zijn ook van belang.

Voor onderlinge vergelijking moeten de milieu-effecten van de alternatieven volgens dezelfde methode en met hetzelfde detailniveau worden beschreven.

3.2.1 Nulalternatief

In dit geval zal het nulalternatief bestaan uit *voortzetting van het bestaande beleid*. Het moet als een volwaardig alternatief worden beschreven. De milieugevolgen van het nulalternatief dienen tevens als referentie bij de vergelijking van alternatieven op milieugevolgen.

3.2.2 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:

- realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn of haar competentie liggen;
- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

Bij het zoeken naar het meest milieuvriendelijke alternatief zal als eerste invalshoek gekeken moeten worden naar mogelijkheden om door beperking van hoeveelheden, door keuze van locaties en door vergunningvoorwaarden zo min mogelijk milieu-effecten in schelpenwingebieden te veroorzaken. Als dat ertoe leidt dat er (bijvoorbeeld door inzet van alternatieve materialen) elders milieuproblemen ontstaan, dan dienen de milieugevolgen in de wingebieden te worden afgewogen tegen de milieugevolgen elders. Om het meest milieuvriendelijke alternatief te formuleren zal het dan nodig zijn een uitgebalanceerde mix van maatregelen te nemen ('geoptimaliseerd op milieugevolgen').

3.2.3 Voorkeursalternatief

In het kader van het opstellen van de beleidsnota en het MER zal ook een voorkeursalternatief worden geformuleerd, dit kan één van de in paragraaf 3.2 genoemde alternatieven zijn. In het MER dienen de milieu-effecten van dit alternatief te worden aangegeven.

4. Bestaande milieutoestand, autonome ontwikkeling en milieugevolgen

Het milieu in de Waddenzee, langs de Noordzeekust en in de Zeeuwse zoute wateren, inclusief de autonome ontwikkeling hiervan, moet worden beschreven als referentie voor de te verwachten milieu-effecten. Dit betekent dat de beschrijving moet worden toegespitst op die milieu-aspecten die worden beïnvloed door schelpenwinning. De aspecten van het bestaande milieu en de autonome ontwikkeling enerzijds, en de milieugevolgen anderzijds, zullen met een zelfde mate van detail moeten worden aangegeven.

Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat er beleidswijzigingen worden aangebracht. Bij deze beschrijving moet het MER uitgaan van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van reeds genomen besluiten over nieuwe activiteiten. Niet alle activiteiten zijn dan belangrijk. In het MER moet dit vooral worden toegespitst op die activiteiten die eenzelfde type milieugevolg hebben (inclusief de effecten op schelpen-voorkomens).

Als niet zeker is of bepaalde ingrijpende activiteiten zullen doorgaan of niet, dan kunnen hiervoor verschillende scenario's worden gebruikt.

Het studiegebied moet op kaart worden aangegeven en omvat de gehele Noordzeekust en het Waddengebied plus de Zeeuwse zoute wateren en de omgeving, voor zover daar effecten van de schelpenwinning kunnen gaan optreden. Per milieu-aspect (bodem, water, flora, fauna enz.) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden.

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu moet, waar nodig, de ernst worden bepaald in termen van aard, omvang, reikwijdte, mitigeerbaarheid en compenseerbaarheid;
- bij onzekerheden over het wel of niet optreden van effecten moet een betrouwbaarheidsanalyse worden uitgevoerd of een 'worst case scenario' worden gebruikt;
- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens moeten worden vermeld;
- de manier waarop milieugevolgen zijn bepaald dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal, of, als dat niet kan, het opnemen van basisgegevens in bijlagen;
- vooral aandacht moet besteed worden aan die effecten die per alternatief verschillen of die welke de gestelde normen (bijna) overschrijden.

4.1 Oppervlaktewater

Voor de bestaande milieutoestand, de autonomie ontwikkeling en als gevolg van elk van de alternatieven moet worden beschreven:

- troebelings/deurzicht;
- zuurstofgehalte;
- vrijkomen van toxische stoffen of nutriënten.

Aangegeven moet worden in hoeverre schelpenvoorkomens bijdragen aan de fysische en chemische kwaliteit van het water.

4.2 Bodem

Voor de bestaande milieutoestand, de autonome ontwikkeling en als gevolg van elk van de alternatieven moet worden beschreven:

- de verstoring van de waterbodem;
- de morfologie van de bodem, de diepte en de opvultijd van winputten en – indien sleepopperzuigers worden overwogen – schraapsporen en de mate waarin verdiepingen permanent zijn.

Daarbij dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de opvultijd met sediment en de tijd die het duurt voordat er weer schelpen op afgezet zijn (al dan niet via aanvulling vanuit wateren buiten het studiegebied) en de tijd die het duurt voordat de schelpen weer als substraat kunnen dienen;

- het sedimentatiepatroon bij de winning.
- de functie die verschillende schelpenvoorkomens (in fossiele banken, stroomschelpen en in schelpen in droogvallende banken) kunnen hebben voor de stabiliteit en de weerstand tegen erosie en voor andere organismen (algengroei, afzetting van eieren) en naar aanleiding daarvan een weergave van de (lokale) waterbodemstabiliteit.

4.3 Planten en dieren

Voor de bestaande milieutoestand, de autonome ontwikkeling en als gevolg van elk van de alternatieven moet worden beschreven:

- de locaties en omvang van schelpenbanken;
- de locaties van /vestigingsgebieden voor zeegrasvelden;
- ligging van vogelbroedgebieden, rust-, uitwijk- en foerageergebieden (met zo veel mogelijk vermelding van vogelsoorten en omvang van de populatie);
- omvang en situering van zeehondenpopulaties;
- de gebieden met een rijke bodemfauna.

4.4 Morfologie

Beschreven moet worden of, en zo ja, in welke mate schelpenwinning morfologische effecten (plaatvallen, effect op stabiliteit geulen/plaatranden en droogvallende schelpenbanken) heeft in de huidige situatie. Tevens dient dit te geschieden voor de autonome ontwikkeling daarin. Indien er sprake is van effect dienen de verschillen voor de alternatieven te worden beschreven.

4.5 Archeologie

Voor de bestaande milieutoestand, de autonome ontwikkeling en als gevolg van elk van de alternatieven moet het voorkomen van scheepswrakken en andere archeologische waarden worden beschreven.

5. Vergelijking van alternatieven

De milieueffecten van de voorgenenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referentie(s) worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden. Tevens moet op kaarten worden aangegeven, waar welke milieu-effecten optreden ten gevolge van de verschillende alternatieven.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en voorwaarden van het beleid ten aanzien van milieu en natuurbeheer worden betrokken.

6. Leemten in informatie

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieuinformatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- hoe ernstig leemten en onzekerheden zijn voor het te nemen besluit;
- de consequenties die leemten en onzekerheden hebben voor het besluit.

7. Evaluatieprogramma

Bij de vaststelling van het landelijke beleid voor de schelpenwinning moet worden aangegeven hoe en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen.

Het verdient aanbeveling, dat in het MER al een aanzet tot een programma voor dit onderzoek wordt opgenomen, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.

8. Vorm en presentatie

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie moet:

- het MER zo beknopt mogelijk zijn, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen), voorzover niet expliciet verwezen kan worden naar geraadpleegd achtergrondmateriaal, niet in de hoofdttekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER worden opgenomen;

- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal gebruikt worden, topografische namen goed leesbaar worden weergegeven en een duidelijke legenda worden toegevoegd.

9. Samenvatting van het MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het mma;
- belangrijke leemten in kennis.

BIJLAGE A: Commentaar op de reacties startnotitie landelijke beleidsnota schelpenwinning

In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de inhoud van de reacties en het commentaar van het Bevoegd Gezag daarop. Alleen de belangrijkste elementen van de reacties zijn opgenomen. Het niet opnemen van een element in dit overzicht betekent overigens niet dat dit element geen rol zal spelen in de milieu-effectrapportage.

De buiten de officiële inspraak termijn binnengekomen reacties van SOVON (Vogelonderzoek Nederland), LNV/directie Noord-West (mede namens de directies Noord en Zuidwest) en het ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek zijn eveneens in de richtlijnen meegenomen.

SAMENVATTING (HOOFDPUNTEN) REACTIE	COMMENTAAR
<u>Commissie voor de milieu-effectrapportage</u> Zie bijlage A	Het advies van de commissie m.e.r. is in hoofdlijnen overgenomen. De suggestie van de commissie om reeds in de richtlijnen een heldere formulering van het doel en probleemstelling op te nemen is opgevolgd. Daarbij is tevens vermeld dat het in de op te stellen beleidsnota gaat om alle bedrijfsmatig gewonnen schelpen. Omdat het landelijk beleid is (zie structuurschema Oppervlaktedelfstoffen) geen invloed uit te oefenen op import/export, is niet het advies gevolgd om de perspectieven van meer import te onderzoeken.
<u>Ministerie LNV, directies Noord, Noordwest en Zuidwest</u> Indien in het Noordzeegebied technisch en economisch winbare hoeveelheden schelpen aanwezig zijn, vraagt dit gezien het karakter van het gebied in het MER om een aparte benadering. Milieubelang is ook het in stand houden van schelpenvoorraden die een functie hebben of zouden kunnen hebben in het ecosysteem. Ook zou voorkomen moeten worden hernieuwbare voorraden door voortdurende bevissing zo gering blijven dat herstel van de daarmee samenhangende waarden niet kan optreden. Bij het winnen van kleischelpen is de troebeling groter dan bij het winnen van schone schelpen uit zandige voorkomens. Bij het onderwerp troebeling moet daaraan dus apart aandacht worden geschonken. Er zal in het MER aandacht moeten worden besteed aan alternatieven grondstoffen voor schelpen. Ook de verschillen in vorm van winning in de huidige winplaatsen, de kwetsbaarheid daarvan voor het ecosysteem en meer milieuvriendelijke winmethoden moeten in het MER aan bod komen. Per gebied worden andere voorwaarden gesteld. Uitgangspunt voor winning moet het streven naar duurzaamheid zijn. Het MER moet tenminste een voorkeursalternatief en een meest milieuvriendelijk alternatief bevatten. Veel potentiële winlokaties bevinden zich in de ecologische hoofdstructuur (Noordzee en Waddenzee). Voor deze gebieden geldt het compensatiebeginsel uit het structuurschema Groene Ruimte. Het MER dient hierop in te gaan.	Met de commentaarpunten is rekening gehouden in de richtlijnen. Zo is opgenomen dat het MER een voorkeursalternatief zal bevatten.

<u>Waddenvereniging</u> Aan het begrip duurzaamheid wordt in de startnotitie een te beperkte uitleg gegeven. In het MER zal ook daarom een onderscheid gemaakt moeten worden tussen fossiele schelpen en recenter gevormde schelpen. In de behoefte aan schelpen wordt momenteel deels voorzien door schelpen afkomstig van de schelpdiervisserij. Het MER zal hierop in moeten gaan. Bij het overzicht van relevante besluiten van overheidsorganen ontbreekt nog 1) de aanwijzingen van de diverse gebieden als natuurmonument of staatsnatuurmonument krachtens de Natuurbeschermingswet en 2) de op de 7^e Trilaterale regeringsconferentie vastgestelde ecologische doelen voor het Waddengebied. Gezien de grote verschillen tussen bijv. ondiepe delen van de Waddenzee en de diepere delen van de Noordzee binnen hetzelfde gebied A, dient naar onze mening een nadere indeling te worden gemaakt binnen de gebieden A t/m C, naar diepte, huidige en potentiële winplaatsen. Het MER zal inzicht dienen te geven over de mogelijke effecten van winning op andere lokaties dan de huidige.	Met de commentaarpunten is rekening gehouden in de richtlijnen
<u>Visserijvereniging, afdeling Zuid-Nederland van de Nederlandse Visserijbond</u> Verzoek rekening te houden met de belangen van de gemengde visserij, bij de uitgifte van vergunningen voor de schelpenwinning.	In de beleidsnota zal de belangenafweging plaatsvinden
<u>Zeeuwse Milieu Federatie</u> Inzicht behoort te worden gegeven in de functie van schelpenbestanden en schelpenbanken in het mariene en estuariene ecosysteem. Schelpenbanken die boven de hoogwaterlijn uitsteken en hierdoor dienen als braedgebied en hoogwatervluchtplaats dienen van schelpenwinning te worden uitgesloten. Aandacht wordt gevraagd voor de schelpenwinning langs de randen van beschouwde wateren (strand, e.d.)	Met de commentaarpunten is rekening gehouden in de richtlijnen
<u>Vereniging van Nederlandse Schelpenvissers (VNS)</u> Gepresenteerde cijfers dienen zo kwantitatief en actueel mogelijk te zijn. De grenzen van het plangebied en de wingebieden dienen duidelijk te zijn omschreven. Het vissen van schelpen door de VNS geschied uitsluitend met steekhopperzuigers Hiernaast diverse tekstuele opmerkingen op startnotitie.	Is rekening mee gehouden in de richtlijnen Is rekening mee gehouden in de richtlijnen Deze opmerking zal worden meegenomen in de beleidsnota Opmerkingen zullen voor zover relevant worden verwerkt in de beleidsnota/MER
<u>N.V. Nederlandse Gasunie</u> Verzoek bij het opstellen van het MER rekening te houden met de lokaties van gastransportleidingen.	Opmerking zal worden meegenomen in de beleidsnota
<u>Kamer van Koophandel en Fabrieken Groningen, Friesland en Noordwest-Holland</u> Onderschrijving reactie VNS.	Zie opmerkingen Ned. Vereniging van schelpenvissers

<u>Gemeente Reimerswaal</u> Een stopzettingsalternatief is geen gelijkwaardig beleidsalternatief. Deze optie zou slechts als referentie-alternatief gebruikt moeten worden.	Een stopzettingsalternatief is vooralsnog geschrapt
<u>Van der Endt Louwerse B.V.</u> Meer onderzoek nodig naar aanwas van schelpen in de Westerschelde. De prognoses van de vraag moeten worden gebaseerd op de meest recente inzichten.	In het MER zal gebruik worden gemaakt van de beschikbare informatie. Ontbrekende kennis zal worden vermeld in het hoofdstuk "Leemten in kennis". Zal rekening mee worden gehouden in de beleidsnota
<u>Ministerie van Landbouw</u> Grote delen van de Waddenzee vallen onder de werking van de Natuurbeschermingswet. Dit meenemen in de richtlijnen.	Is rekening mee gehouden in de richtlijnen
<u>WaddenAdviesRaad (WAR)</u> Het verdient aanbeveling om de huidige winningspraktijk (Waddenzee en zeegaten 200.000 m ³) als afzonderlijk alternatief op te nemen in het MER, zodat de milieu-effecten van de huidige situatie afgezet kunnen worden tegen de andere alternatieven. Voor de vaststelling van de gemiddelde natuurlijke aanwas moet een voldoende lange periode worden gebruikt. Voorstel bij de beschouwing van de milieu-effecten bij de alternatieven er twee aan toe te voegen: 1. de relaties tussen schelpenwinning en andere menselijke activiteiten in de onderscheiden gebieden, 2. de milieugevolgen van het transport van de winplaatsen naar de vaste wal. Onderzocht zou moeten worden wat de functie van de schelpenbanken vanuit morfologisch oogpunt is en welke invloed de schelpenwinning hierop heeft.	Met de commentaarpunten is rekening gehouden in de richtlijnen
<u>SOVON, Vogelonderzoek Nederland</u> Onderzocht zou moet worden wat de relatie tussen de winning van schelpen en de het ontstaan van schelpenbanken is. Verstoring van vogelbroedkolonies en concentraties voedselzoekende vogels dient te worden voorkomen. Aanbod gebruik te maken van informatiebank met tellingen van Wad- en broedvogels in het Waddengebied.	Is rekening mee gehouden in de richtlijnen Is rekening mee gehouden in de richtlijnen. Zal zonodig gaarne gebruik van worden gemaakt
<u>Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek</u> In het MER zal rekening gehouden moeten worden met archeologische waarden in de Oosterschelde.	Is rekening mee gehouden in de richtlijnen.